

Valtiorikosoikeudet ja valtiorikosylioikeus

Kohteesta Portti

Sisällysluettelo

- 1 Valtiorikosoikeudet ja valtiorikosylioikeus
 - 1.1 Tuomioistuinten perustaminen, kokoonpano ja lakkauttaminen
 - 1.2 Miten valtiorikosoikeudet toimivat ja millaista materiaalia ne tuottivat?
 - 1.3 Valtiorikosoikeuksien osastojen sijaintipaikkakunnat
- 2 Mitä asiakirjoja valtiorikosoikeuksien ja valtiorikosylioikeuden arkistoista löytyy?
- 3 Miten voin hyödyntää arkistoa?
- 4 Miten löydän etsimäni valtiorikosoikeuksien ja valtiorikosylioikeuden arkistoista?
 - 4.1 Miten käytän valtiorikosoikeuksien ja valtiorikosylioikeuden arkistoa?
 - 4.2 Miten käytän digiarkistoa?
 - 4.2.1 Valtiorikosoikeuksien tuomioluetteloiden etsiminen
 - 4.2.2 Valtiorikosylioikeuden aktien etsiminen
- 5 Kirjallisuutta

Muista myös nämä

Rautateiden tutkimuskomitea ja kurinpitotuomioistuimien

Sotavankilaitos

Sisällissota 1918

Vaasan senaatti

Valtiorikosoikeuksien syyttäjistö

1918 - Kansalaissota asiakirjojen kertomana (<http://www.narc.fi/1918verkkonayttely/1918.htm>)
(Arkistolaitoksen verkkonäyttely)

Valtiorikosoikeudet ja valtiorikosylioikeus

Tuomioistuinten perustaminen, kokoonpano ja lakkauttaminen

Suomessa vuonna 1918 käydyssä sisällissodan jälkeen hävinneellä puolella toimineiden henkilöiden tuomitseminen annettiin erityisten tuomioistuimien, valtiorikosoikeuksien tehtäväksi. Nämä tuomioistuimet perustettiin purkamaan juttujen suurta summaa, jota muiden tuomioistuimien ei katsottu ehtivän hoitaa. Valtiorikosoikeuksia ja valtiorikosylioikeutta käsittelevä laki hyväksyttiin eduskunnassa 29.5.1918. Ensimmäiset valtiorikosoikeudet aloittivat toimintansa jo 31.5.1918. Useat valtiorikosoikeuksista toimivat jonkin suuren sotavankileirin yhteydessä. Valtiorikosoikeuksia ylempi tuomioistuin oli valtiorikosylioikeus, jolta oli mahdollisuutta anoa armoa valtiorikosoikeuden antamasta tuomiosta ja joka käsitteli valtiorikosoikeuden sille asettamia juttuja.

Valtiorikosoikeudet koostuivat viidestä jäsenestä. Nämä olivat lainoppinut puheenjohtaja, yksi lainoppinut jäsen, yksi upseerijäsen ja kaksi maallikkojäsentä. Valtiorikosylioikeudessa jäseniä oli seitsemän, joista yksi oli lainoppinut puheenjohtaja, kolme lakimestä, kaksi esiupseeria ja yksi maallikkojäsen. Valtiorikosylioikeuden muodollinen pätevyys olikin sangen korkea, sillä ylioikeuden jäseniksi pyrittiin saamaan maan parhaat lakimiehet.

Kaikkiaan valtiorikosoikeuksia oli 140. Toiminta-aikanaan valtiorikosoikeudet käsitelivät kaikkiaan 75 575 tapausta. Tapauksista 90 prosenttia katsottiin rangaistaviksi ja 10 prosenttia tapauksista oli sellaisia, joissa tuomio oli vapauttava. Vähitellen valtiorikosoikeuksien toiminta väheni. Osa valtiorikosoikeuksien osastoista lakkautettiin jo vuoden 1918 lopussa, mutta viisi osastoa jatkoi toimintaansa vuoteen 1920. Kokonaan

valtiorikosoikeudet ja valtiorikosylioikeus lakkautettiin toukokuussa 1920. Toiminnan lakatessa määrättiin yleiset tuomioistuimet käsittelemään jutut, jotka mahdollisesti olivat kesken ja jotka olisivat kuuluneet valtiorikosoikeudelle.

Miten valtiorikosoikeudet toimivat ja millaista materiaalia ne tuottivat?

Pystyäkseen toimimaan valtiorikosoikeudet tarvitsivat taustamateriaalia syytetyistä. Materiaali syntyi punavankien tutkintojen yhteydessä. Tätä taustamateriaalia oli olemassa periaatteessa kolmenlaatuista: vankileirillä suoritetun kuulustelun kuulustelupöytäkirjat, suojeluskunnan esikunnan lausunto ja punakaartin asiakirjoista mahdollisesti löydetty, todisteina käytetyt, merkinnät. Monesti tutkinta-asiakirjoihin liitettiin vielä asiakirjoja, joita syytetyt itse pyrkivät keräämään. Kertyneet asiakirjat jätettiin syyttäjälle, joka vei jutun itse valtiorikosoikeuden käsiteltäväksi. Valtiorikosoikeuden käsittelyssä tutkinta-asiakirjoihin liitettiin vielä istunnon pöytäkirja ja päätös. Mikäli henkilö sai valtiorikosoikeudessa ehdollisen tuomion, prosessissa syntyneet asiakirjat yhdistettiin asiakirjavihkoksi eli aktiksi.

Siinä tapauksessa, että henkilö sai valtiorikosoikeudessa ehdottoman tuomion eli käytännössä yli kolme vuotta kuritushuonetta, oli mahdollisuus anoa armoa valtiorikosylioikeudelta. Tällaisissa tapauksissa valtiorikosoikeudessa syntynyt akti lähetettiin valtiorikosylioikeuteen, jonka kirjaamossa saapuneet aktit saivat uuden vaippalehden ja numeroitiin juoksevasti. Valtiorikosylioikeuden kahdeksan osastoa ratkaisivat jutut suurin piirtein sitten niiden saapumisjärjestyksessä. Valtiorikosylioikeuden ratkaisua ei kuitenkaan ole merkitty itse aktiin, vaan ne löytyvät nidotuissa tuomioluetteloissa.

Valtiorikosoikeuksien osastojen sijaintipaikkakunnat

Valtiorikosoikeuksien osastoja toimi eri puolilla Suomea. Osastot oli numeroitu ja niiden tuottamat oikeudenkäyntiasiakirjat on arkistoitu osastoittain. Tuntemalla osastojen numeroinnin voi tutkia esimerkiksi tietyllä paikkakunnalla annettuja tuomioita ja oikeudenkäyntiasiakirjoja. (Ks. alempana luku 4.1 Miten käytän valtiorikosoikeuksien ja valtiorikosylioikeuden arkistoa?)

Valtiorikosoikeuksien osastoja toimi yhteensä 26 paikassa, minkä lisäksi organisaatioon kuului yksi kiertävä erikoisosasto. Oikeudenkäyntipaikat ja niissä toimineiden osastojen numerot on merkitty alla olevaan taulukkoon. Sen tiedot poikkeavat jossain määrin Vakka-arkistotietokannassa (<http://www.narc.fi:8080/VakkaWWW/TarkHaku.action>) olevista sotavankileirikohtaisista osastomaininnoista. Selittäjänä saattaa olla se, että sotavankileirien arkistoihin sisältyy myös muualla tuomittujen vankien rangaistustietoja.

Oikeuspaikkakunta	Osastojen numerot	Huom!
Hausjärvi (Kara)	85, 89, 90, 91, 106	
Helsinki	1-5, 22,25,27-29, 33-35, 38, 97, 98, 133	Ks. myös Mjölö, Santahamina, Suomenlinna
Hollola (Hennala)	127	Ks. myös Lahti
Hämeenlinna	9, 10, 40-50, 54-55, 59, 100-102, 110	
Joroinen	63	
Kotka	133, 138, 139	
Kuopio	11, 12, 51, 93-96	
Lahti	71-76, 121-132	Ks. myös Hollola
Lappeenranta	134, 135, 137	
Loppi	105	
Mikkeli	62, 63	
Mjölö (Isosaari)	23	Ks. myös Helsinki, Santahamina, Suomenlinna
Oulu	15-16	

Pori	141-143	
Pyhäjärvi (Högfors)	105	
Rajajoen asema	133	
Riihimäki	83-89, 91, 92, 105, 107-110	
Rauma	133	
Santahamina	31, 33	Ks. myös Helsinki, Mjölö, Suomenlinna
Suomenlinna	1-3, 22-33, 35-38	Ks. myös Helsinki, Mjölö, Santahamina
Sortavala	140	
Tammisaari	77-82, 111-115, 117- 120	
Tampere	17-21, 52, 56-61, 144	
Turku	6-8, 39, 99, 133	
Vaasa	13-14	
Viipuri	64-70, 133	
Kiertävä erikoisosasto	145	Tuomitsi vankiloiden henkilökuntaa Helsingissä, Hämeenlinnassa, Lappeenrannassa, Turussa ja Tuusulassa

Mitä asiakirjoja valtiorikosoikeuksien ja valtiorikosylioikeuden arkistoista löytyy?

Valtiorikosoikeuksien ja valtiorikosylioikeuden arkiston tärkeimmän ja suurimman materiaalin muodostavat aktit. Asiakirjavihkojen eli aktien käyttöä varten on jo ennen niiden luovutusta Kansallisarkistoon laadittu erillinen aakkosellinen hakemistoluettelo.

Aktien lisäksi valtiorikosoikeuksien ja valtiorikosylioikeuksien arkistosta löytyy runsaasti muutakin materiaalia. Tämä muu materiaali sisältää erilaisia asiakirjasarjoja, kuten diaarit, luettelot, pöytäkirjat, konseptit ja taltiot, saapuneet asiakirjat, sisällön mukaan järjestetyt asiakirjat ja sekalaiset asiakirjat. Nämä asiakirjat ovat luetteloitu arkistoluetteloon n:o 153.

Kansallisarkistossa valtiorikosoikeuksien ja valtiorikosylioikeuden asiakirjat ovat olleet sijoitettuna jo vuodesta 1929. Valtiorikosylioikeuden arkisto, joka toimi oikeusministeriössä vuosina 1920–1928, kokosi ja järjesti asiakirjat. Oikeusministeriöstä asiakirjat luovutettiin silloiseen Valtionarkistoon vuoden 1929 maaliskuussa.

Valtiorikosoikeuksiin ja valtiorikosylioikeuden aineistoihin liittyy läheisesti myös valtiorikosoikeuksien syyttäjäistö.

Miten voin hyödyntää arkistoa?

Valtiorikosoikeuksien ja valtiorikosylioikeuden arkistomateriaali koostuu siis monipuolisesta materiaalista. Valtiorikosoikeuksien ja valtiorikosylioikeuden materiaalia voi hyödyntää monin tavoin. Arkisto on tärkeä tiedonlähde sisällissodan tutkijoille, mutta valtiorikosoikeuksien ja valtiorikosylioikeuden materiaalista on huomattavaa apua myös sukututkijoille.

Sukututkijoille valtiorikosoikeuksien materiaali onkin erityisen merkittävää, sillä suurin osa punaisten puolella olleista henkilöistä joutui kyseisten tuomioistuimien eteen. Valtiorikosoikeuksien aktit ovatkin huomattavia tiedonlähteitä, sillä ne sisältävät runsaasti sellaista tietoa jota ei muualta ole välttämättä saatavissa.

Valtiorikosoikeuksien materiaalin monipuolisuus johtuu myös siitä, että aktit sisältävät usean eri tahon tuottamaa materiaalia. Sitä ovat tuottaneet niin punaiset kuin valkoiset. Kannattaa kuitenkin muistaa tiukka lähdekritiikki, sillä kumpikin puoli halusi tietenkin esittää asiat itselleen parhain päin.

Parhaiten arkistoa voi hyödyntää kun on ensin perehtynyt valtiorikosoikeuksien ja valtiorikosylioikeuden toimintatapoihin. Toimintatapoihin ja käytäntöihin voi perehtyä tutustumalla esimerkiksi Lasse Vihosen pro gradu -tutkielmaan *Valtiorikosoikeudet Suomessa 1918*, joka löytyy myös Kansallisarkiston arkistoluettelona n:o 153:2, tai Juhani Piilosen artikkeliin *Perheen punainen lammas eli sukututkija vallankumousmiehen jäljillä*. Yleiskuvauksen valtiorikosoikeuksien synnystä ja toiminnasta saa myös Ohto Mannisen artikkelista *Kumouksen viha ja kurin palautus*.

Miten löydän etsimäni valtiorikosoikeuksien ja valtiorikosylioikeuden arkistoista?

Valtiorikosoikeuksien ja valtiorikosylioikeuden aineistoon voi perehtyä Kansallisarkistossa (<http://www.arkisto.fi/fi/yhteystiedot/>) ja osittain digitaaliarkistossa (<http://digi.narc.fi/digi/>). Rauhankadulla kannattaa tutustua siellä löytyvään valtiorikosylioikeuden ja valtiorikosoikeuksien arkistoluetteloon (n:o 153) ja sen johdantoon. Tärkeimmistä ja suurimmasta materiaalista, eli akteista, on laadittu vielä lisäksi erillinen aktihakemisto (n:o 153:1). Tähän aktihakemistoonkin on syytä perehtyä, mikäli haluaa etsiä jonkin tietyn henkilön asiakirjavihkon. Tarkempia tilausohjeita saa esimerkiksi tutkijasalin opaslehtisestä tai tutkijasalin päivystäjältä.

Miten käytän valtiorikosoikeuksien ja valtiorikosylioikeuden arkistoa?

Valtiorikosoikeuksien (VRO) ja valtiorikosylioikeuden (VRYO) arkistojen käyttäminen on suhteellisen helppoa, vaikka osastoja oli monta ja tapauksia käsiteltiin useita kymmeniä tuhansia. Kansallisarkistossa, jonne on sijoitettu sekä valtiorikosoikeuksien että valtiorikosylioikeuden arkistot, löytyy kaikki osastot kattava aakkosellinen hakemisto. Tämä hakemisto on Valtionarkiston luettelo n:o 153:1 eli valtiorikosylioikeuden ja valtiorikosoikeuksien aktihakemisto.

Aktihakemistosta etsitään sen henkilön nimi, josta ollaan kiinnostuneita. Kun henkilö on löydetty hakemistosta voidaan hänen asiakirjavihkonsa tilata nähtäville. Tämä tapahtuu siten, että Astia-palvelun *vapaamuotoiseen tilaukseen* (käytettävissä vain tutkijasaleissa) merkitään hakemistossa mainittu aktinnumero. Esimerkiksi VRO 22/123. Numeroyhdistelmässä ensimmäinen osa tarkoittaa osastoa ja toinen aktin järjestysnumeroa. Eli siis VRO 22/123 on valtiorikosoikeuden 22 osaston asiakirjavihko N:o 123.

Huomattava on kuitenkin se, että samannimisiä henkilöitä on usein monta eikä hakemistossa ole yksilöiviä tietoja, kuten syntymäaikoja. Täsmälleen oikean henkilön löytämiseksi tutkijan onkin käytännössä tilattava kaikkien samannimisten henkilöiden asiakirjavihot eli aktit. Lisäksi on huomioitava, että hakemiston aakkostusvaiheessa on tapahtunut virheitä, jotka vaikeuttavat tutkijan työtä.

Toisena lähestymistapana on, että ensin etsitään hakemistosta ne henkilöt, joiden joukossa etsitty henkilö on. Tämän jälkeen tarkastetaan heidän aktinumeroidensa (esim. VRO 3/115) perusteella tuomioluetteloista (löytyvät digitaaliarkistosta, ks. ohje alempana) oikeusistuimen numeron (edellisessä esimerkissä numero 3) perusteella, täsmäävätkö kyseisen henkilön syntymäaika tai muut tiedot etsittyyn henkilöön. Tämän tarkastuksen jälkeen voidaan tilata juuri tarvittu asiakirjavihko.

Syytetyn akti sisältää aina alioikeuden päätöksen. Valtiorikosoikeuden (VRO) aktin saa luettavaksi alkuperäisinä, mutta valtiorikosylioikeuden (VRYO) aktit on digitoitu ja ne ovat nähtävissä digitaaliarkiston (ks. tarkemmat tiedot alempana) kautta.

Mikäli tapaus on käsitelty valtiorikosylioikeudessa ei päätös sisälly asiakirjavihkoon. Ylioikeuden päätöksestä voi olla kuitenkin lyhyt merkintä aktin kansilehdessä. Tavallisesti se on tehty lyijykynällä. Merkintä saattaa olla esimerkiksi numeroyhdistelmä 7+10 tarkoittaen sitä, että valtiorikosylioikeus on tuominnut syytetyn kuritushuoneeseen seitsemäksi vuodeksi ja menettämään kansalaisluottamuksensa kymmeneksi vuodeksi.

Mikäli haluaa varmistaa ylioikeuden ratkaisun tai merkintää ei ole, on silloin tilattava aktinumeroa vastaava nide ylioikeuden päätöstaltiosarjasta. Nämä löytyvät Valtionarkiston erikoisluettelosta VA 153, valtiorikosylioikeus ja valtiorikosoikeudet Da:1-28.

Miten käytän digiarkistoa?

Valtiorikosoikeuksien tuomioluetteloiden etsiminen

Valtiorikosoikeuksien tuomioluettelot löytyvät Digitaaliarkiston vapaasanahausta (<http://digi.narc.fi:800/digi/search.ka>) esimerkiksi hakusanalla Valtiorikosoikeuksien. Tuomioluettelot löytyvät, kun hakutulos klikataan auki.

Valtiorikosylioikeuden aktien etsiminen

Myös valtiorikosylioikeuden akteihin on mahdollisuus tutustua arkistolaitoksen digitaaliarkistossa (<http://digi.narc.fi/digi/>).

Digitaaliarkistossa pääsee eteenpäin klikkaamalla kohtaa hakupalvelu. Valtiorikosylioikeuden akteja on sitten mahdollista hakea sukunimen tai aktinumeron perusteella. Sukunimi tai aktinumero kirjoitetaan alempaan hakukenttään.

Mikäli haun haluaa tehdä aktinumerolla, on tutkijan etsittävä kyseinen numero luettelosta 153:1. Kysein luettelo on aktihakemisto. Aktihakemistosta löytyvät kaikki valtiorikosoikeuksissa ja valtiorikosylioikeudessa käsitellyt henkilöt. Nimen jälkeen oleva kirjainyhdistelmä VRYO kertoo siitä, että tapaus ollut myös valtiorikosylioikeudessa käsiteltävänä. Tällöin haku digitaaliarkistosta on mahdollista.

Kun sukunimi tai aktinumero on kirjoitettu alempaan hakukenttään, voidaan klikata kohtaa hae. Tämän jälkeen esiin tulee näkymä, jossa ovat kaikki kyseisen sukunimen omaavat henkilöt joiden asia on käsitelty valtiorikosylioikeudessa ja joista on siellä tehty akti. Klikkaamalla henkilön nimeä pääsee eteenpäin aina digitoituun aktiin asti.

Valtiorikosoikeuksien ja valtiorikosylioikeuden arkistojen käyttäminen on siis suhteellisen helppoa. Digitoimattomiin valtiorikosoikeuksien ja valtiorikosylioikeuden arkistomateriaaliin voi tutustua Kansallisarkiston tutkijasalissa (os. Rauhankatu 17, Helsinki).

Kirjallisuutta

Kekkonen Jukka, *Laillisuuden haaksirikko: Rikosoikeudenkäyttö Suomessa vuonna 1918*. Lakimiesliiton Kustannus, Helsinki 1991.

Manninen Ohto, "Kumouksen viha ja kurin palautus". *Itsenäistymisen vuodet 1917–1920: 2. Taistelu vallasta*. Painatuskeskus Oy, Helsinki 1993.

Paavolainen Jaakko, *Poliittiset väkivaltaisuuDET Suomessa vuonna 1918, osa 2, »Valkoinen terrori»*. Tammi, Helsinki 1967.

Paavolainen Jaakko, *Vankileirit Suomessa 1918*. Tammi, Helsinki 1971.

Piilonen Juhani, Perheen punainen lammas eli sukututkija vallankumousmiehen jäljillä (http://www.genealogia.fi/genos/58/58_75.htm). Genos 58. 1987.

Sisällissodan pikkujättiläinen. Helsinki 2009. Toim. Pertti Haapala & Tuomas Hoppu.

Tiedonjyväsiä. Asiakirja-aineistojen käyttäjän opas. Kansallisarkisto. 2002.

Vihonen Lasse, *Valtiorikosylioikeuden ja valtiorikosoikeuksien arkisto 1918–1920, Valtionarkiston luettelon n:o 153 johdanto*.

Vihonen Lasse, *Valtiorikosoikeuden ja valtiorikosoikeuksien aktihakemisto, Valtionarkiston luettelon n:o 153:1 johdanto*.

Vihonen Lasse, *Valtiorikosoikeudet Suomessa 1918. Pro gradu -tutkielma Suomen historiassa 1977. Valtionarkiston erikoisluettelo 153:2*.

Siirry Vakka-arkistotietokantaan (<http://www.narc.fi:8080/VakkaWWW/>)

Siirry digitaaliarkistoon (<http://digi.narc.fi/digi/dosearch.ka?new=1&haku=ansioluettelokokoelma>)

Takaisin Portin etusivulle

Noudettu kohteesta http://wiki.narc.fi/portti/index.php?title=Valtiorikosoikeudet_ja_valtiorikosylioikeus&oldid=10263

-
- Sivua on viimeksi muutettu 28. marraskuuta 2018 kello 10.50.